

PETTER DASS OG HANS ETTERMÆLE

Rune Blix Hagen

Historiker, Institutt for historie og religionsvitenskap, Universitetet i Tromsø.

(Trykt som lørdagskronikk i Avisa Nordland, 9. februar 2013, side 3.)

Siden nyttår har det pågått en debatt i Avisa Nordland omkring Petter Dass (1646/47-1707) og hans historiske ståsted. Debatten og de nokså ulike synspunktene som har vært båret fram må ses på bakgrunn av at bildet av dikterpresten har gjennomgått ganske kraftige endringer bare i løpet av det siste tiåret. Endringene skyldes langt på vei ei banebrytende bok som kom ut høsten 2006.

Det var lokalhistorikeren Kåre Hansen fra Sandnessjøen som i 2006 ga ut den aller første større biografien over Petter Dass med undertittelen *Mennesket, makten og mytene*. Biografien var basert på en solid og dyptpløyende gjennomgang av kildemateriale fra Helgeland på andre halvdel av 1600-tallet og de første tiårene av 1700-tallet. En godt underbygd hovedkonklusjonen i boka gikk ut på at Petter Dass brukte sitt presteembete til å opprettholde og styrke egen status og økonomi hvor hensynet til menigheten var av underordnet betydning. Dermed kullkastet Hansen den tradisjonelle oppfatningen av et harmoniforhold mellom prest og menighet.

Fram til vår egen tid har Petter Dass hatt et godt ettermæle, og i Nord-Norge er han blitt et slags ikon for identitet, tilhørighet og selvfølelse. Petter Dass har lenge vært brukt som en sentral symbolfigur for nordnorsk landsdelsidentitet. Et panel sammensatt av fagfolk i avisa Nordlys kåret den folkekjære og rause Nordlandspresten til årtusenets nordlending ved utgangen av 1999. Det er de siste krampetrekninger av denne Dass-nostalgien, som gjør seg gjeldende i avisspaltene for tiden.

Siden dikterpresten over lang tid har glidd kraftfullt inn i folkloren og blitt en viktig bestanddel av regional identitetsbygging, har han blitt tillagt egenskaper som ikke har så mye med hans historiske virkelighet å gjøre. Hans sterke posisjon i folklore har blitt til et slags berusende slør som har bidratt til mangel på kritiske spørsmål og distanse både knyttet til hans virke og ikke minst når det gjelder hans omdømme. Nordlands-poeten kan sies å ha blitt offer for nasjonalromantikken på slutten av 1800-tallet da det var viktig å etablere symbolpersoner som kunne stå fram som bilder på nordnorsk identitet. Dermed ble tolkningen av hans diktning sterkt romantisert samtidig som myter og sagn ble knyttet til hans person.

Sammen med den så langt eneste doktorgradsavhandlingen skrevet om Petter Dass' diktning, av litteraturviter Hanne Lauvstad, også utgitt i 2006, har Kåre Hansen skapt et helt nytt bilde av den store dikterpresten – et bilde som har fått gradvis større betydning de siste årene. Vel 300 år etter Petter Dass' død står han fram for oss på en helt annen måte enn tidligere.

Den historiske Petter Dass var en standsbevisst embetsmann som benyttet enhver anledning som prest, jekteskipper og dikter til å fremme sin egen samfunnsmessige eliteposisjon. Som prest i Danmark-Norge på slutten av 1600-tallet var han kontroversiell i sin egen region. I stedet for å være en folkelig dikter vil det være historisk riktigere å se på han som en bakstreversk og ortodoks luthersk prest med liten forståelse for nye ideer innen teologi, juss og politikk. På sett og vis diktet han avmakt til folket. Med nærlesning av prestens diktning får Hansen fram bildet av en poet som hadde et gjennomgående formanende og nedlatende forhold til kystbøndene på Helgeland – et synspunkt som for øvrig er i tråd med Hanne Lauvstads doktorgradsavhandling. For Lauvstad er det store diktverket *Nordlands Trompet* en førromantisk tekst med klare konvensjoner knyttet til 1600-tallets latinkultur, protestantisme og klassiske retorikk. Fiskebøndene på Helgeland beskrives ut fra en lærd europeisk og kristen synsvinkel og det finnes ingen medfølelse eller oppvurdering av dem. Normen er heller at allmuen skildres i det hun kaller lavstil, det vil si som dum, komisk, upolert – ja, som bondsk.

I en omtale av Kåre Hansens bok i *Historisk Tidsskrift* i 2007 skrev historiker og 1600-talls ekspert, professor Øystein Rian ved Universitetet i Oslo, at biografien var ei oppsiktsvekkende og instruktiv bok hvor styrken lå i at Hansen har satt Dass inn i en samfunnsmessig sammenheng. Selv har jeg i omtaler, kronikker og artikler hevdet at denne boka er blant de viktigste bøkene i nordnorsk historie de siste tiårene, At Hansen har blitt kritisert for noen av sine tolkninger og konklusjoner forandrer ikke betydningen av hans primærinnsats som forfatter av den mest fyldige og så langt eneste biografien omkring den historiske Petter Dass.

Det tjener det nye universitetet i Nordland til ære at man her har fostret historikere som på selvstendig grunnlag oppviser en kritisk distanse til den ahistoriske og svermeriske Petter Dass-tolkningen som lenge har preget litteraturvitene lenger nord i landet.

(Rune Blix Hagen er ansatt som historiker ved Institutt for historie og religionsvitenskap ved Universitetet i Tromsø. Han har 1600-tallet som spesialfelt og har skrevet et 10talls artikler om Petter Dass. Sammen med Hanne Lauvstad er han forfatter av online biografien om Petter Dass i Store Norske Leksikon - http://snl.no/.nbl_biografi/Petter_Dass/utdypning)